

मधुरं संस्कृतम्

[प्रथमो भागः]

लोकभाषाप्रचारसमितिः

नैव कठिना

वयं जानीमः, हे ! वयं जानीमः

संस्कृतभाषा नैव कठिना ।

कोमला सरला विश्वस्य मेखला

क्रियते तस्याः सदा वन्दना ॥

जानीमो वयं सा च अतिसरला

बन्धो ! अतिसरला ।

लालित्यमयी पुनः अतिकोमला

बन्धो ! अतिकोमला ॥

अस्ति सा विश्वभाषा परिपूर्णतेजसा ।

कोमला सरला विश्वस्य मेखला

क्रियते तस्याः सदा वन्दना ॥

अमृतं निःसरति यत्र सर्वदा

बन्धो ! यत्र सर्वदा ।

तस्याः कथने नास्ति कापि बाधा

बन्धो ! कापि बाधा ॥

सा तु संस्कृतभाषा अस्माकं मातृभाषा ।

कोमला सरला विश्वस्य मेखला

क्रियते तस्याः सदा वन्दना ॥

श्री विवेकानन्दसाहुः

लोकभाषाप्रचारसमितेः दशकार्यक्रमाः

१. संस्कृतसम्भाषणशिविरम्	६. स्नेहमिलनम्
२. संस्कृतप्रशिक्षणशिविरम्	७. सायंकालिकसंस्कृत विद्यालयः
३. संस्कृतशिशुपत्रिका	८. प्रकाशनम्
४. संस्कृत-संस्कृतिपरीक्षा	९. संस्कृतसंघः (club)
५. पत्राचारपाठ्यक्रमः	१०. संस्कृतशिशुमन्दिरम्

लोकहितं मम करणीयम्

हिन्दोलरागः

आदितालः

मनसा सततं स्मरणीयम्, वचसा सततं वदनीयम् ।
लोकहितं मम करणीयम् ॥ लोकहितं
न भोगभवने रमणीयम्, न च सुखक्षयने शयनीयम् ।
अहर्निशं जागरणीयम्, लोकहितं मम करणीयम् ॥ मनसा
न जातु दुःखं गणनीयम्, न च निजसौख्यं मननीयम् ।
कार्यक्षेत्रे त्वरणीयम्, लोकहितं मम करणीयम् ॥ मनसा
दुःखागरे तरणीयम्, कष्टपर्वते चरणीयम् ।
विपत्तिविपिने भ्रमणीयम्, लोकहितं मम करणीयम् ॥ मनसा
गहनारण्ये घनान्धकारे, बन्धुजना ये स्थिता गह्वरे ।
तत्र मया सञ्चरणीयम्, लोकहितं मम करणीयम् ॥ मनसा

डॉ श्रीधर भास्कर वर्णेकर

मम माता देवता

मम माता देवता । मम माता देवता ॥
अति सरला, मयि मृदुला, गृहकुशला, सा अतुला ॥ मम माता ॥
पाययति दुग्धं, भोजयति भक्तम्, लालयति नित्यं,
तोषयति चित्तम् ॥ मम माता ॥
सायङ्काले नीराजयति, पाठयति च मां शुभङ्करोति,
'शुभं कुरु त्वं कल्याणम्, आरोग्यं धनसम्पदः ।
दुष्टबुद्धिविनाशाय, दीपज्योतिर्नमोस्तु ते ॥
पाठयति च मां शुभङ्करोति ॥ मम माता ॥
रात्री अङ्गे मां स्वापयति, मधु मधु मधुरं गीतं गायति ।
आ आ आ आ आ ॥ मम माता ॥

श्री ल. म. चक्रदेव

नैव क्लिष्टा न च कठिना

यमनकल्याणरागः

आदितालः

सुरससुबोधा विश्वमनोज्ञा

ललिता हृद्या रमणीया ।

अमृतवाणी संस्कृतभाषा

नैव क्लिष्टा न च कठिना ॥

नैव क्लिष्टा

कविकोकिलवाल्मीकिविरचिता

रामायणरमणीयकथा ।

अतीव सरला मधुरमञ्जुला

नैव क्लिष्टा न च कठिना ॥

सुरस

व्यासविरचिता गणेशलिखिता

महाभारते पुण्यकथा ।

कौरवपाण्डवसङ्गरमथिता

नैव क्लिष्टा न च कठिना ॥

सुरस

कुरुक्षेत्रसमराङ्गणगीता

विश्ववन्दिता भगवद्गीता ।

अमृतमधुरा कर्मदीपिका

नैव क्लिष्टा न च कठिना ॥

सुरस

कविकुलगुणवरसोन्मेषजा

ऋतु-रघु-कुमारकविता ।

विक्रम-शाकुन्तल-मालविका

नैव क्लिष्टा न च कठिना ॥

सुरस

जगन्नाथस्तोत्रम्

कदाचित्कालिन्दी तटविपिनसङ्गीतकवरो
मुदाभीरीनारीवदनकमलास्वादमधुपः ।
रमाशम्भुब्रह्मायरपतिगणेशार्चितपदो
जगन्नाथस्वामी नयनपथगामी भवतु मे ॥१॥
भुजे सव्ये वेणुं शिरसि शिखिपिच्छं कटितटे
दुकूलं नेत्रान्ते सहचरकटाक्षं विदधते ।
सदा श्रीमद् वृन्दावनवसतिलीलापरिचयो
जगन्नाथस्वामी नयनपथगामी भवतु मे ॥२॥
महाभ्योद्येस्तीरे कनकरुचिरे नीलशिखरे
वसन्प्रासादान्तः सहजबलभद्रेण बलिना ।
सभुद्रामध्यस्थः सकलसुरसेवावसरदो
जगन्नाथस्वामी नयनपथगामी भवतु मे ॥३॥
कृपा पारावारः सजलजलदश्रेणीरुचिरो
रमावाणी रामः स्फुरदमलपद्मेक्षणमुखः ।
सुरेन्द्रैराराध्यः श्रुतिगणशिखागीतचरितो
जगन्नाथस्वामी नयनपथगामी भवतु मे ॥४॥
रथारूढो गच्छन् पथि मिलितभूदेवपटलैः
स्तुतिप्रादुर्भावं प्रतिपदमुपाकर्ण्य सदयः ।
दयासिन्धोर्बन्धुः सकलजगतां सिन्धुसुतया
जगन्नाथस्वामी नयनपथगामी भवतु मे ॥५॥

परंब्रह्मापीडः कुवलयदलोत्फुल्लनयनो
 निवासी नीलाद्रौ निहितचरणोऽनन्तशिरसि ।
 रसानन्दो राधासरसवपुरालिङ्गनसुखो
 जगन्नाथस्वामी नयनपथगामी भवतु मे ॥६॥
 न वै प्रार्थ्यं राज्यं न च कनकमाणिक्यविभवं
 न याचेऽहं रम्यां निखिलजनकाम्यां वरवधूम् ।
 सदा काले काले प्रमथपतिना गीतचरितो
 जगन्नाथस्वामी नयनपथगामी भवतु मे ॥७॥
 हर त्वं संसारं द्रुततरमसारं सुरपते,
 हर त्वं पापानां विततिमपरां यादवपते ।
 अहो दीने नाथे निहितचरणो निश्चितमिदं
 जगन्नाथस्वामी नयनपथगामी भवतु मे ॥८॥

(आदिशङ्कराचार्यः)
 संकल्पमन्त्रः

पठामि संस्कृतम् नित्यं वदामि संस्कृतम् सदा ।
 ध्यायामि संस्कृतं सम्यक् वन्दे संस्कृतमातरम् ॥
 संस्कृतस्य प्रचाराय नैजं सर्वं ददाम्यहम् ।
 संस्कृते च सदा भक्तिः वन्दे संस्कृतमातरम् ॥
 संस्कृतस्य कृते जीवः संस्कृतस्य कृते मनः ।

आत्मानम् आहूतं मन्ये वन्दे संस्कृतमातरम् ॥
मातृभूमिः भारतम् मातृभाषा संस्कृतम् ॥

सरस्वतीवन्दना

जय जय हे भगवति, सुरभारति, तव चरणौ प्रणमामः ।
नादब्रह्ममयि जय वागीश्वरि, शरणं ते गच्छामः ॥
त्वमसि शरण्या त्रिभुवनधन्या सुर-मुनिवन्दितचरणा ।
नवरसमधुरा कवितामुखरा स्मितरुचिरुचिराभरणा ॥
आसीना भव मानसहंसे कुन्दतुहिनशशिधवले ।
हर जडतां कुरु बोधविकासं सितपङ्कजतनुविमले ॥
ललितकलामयि, ज्ञानविभामयि, वीणापुस्तकधारिणि ।
मतिरास्तां नो तव कमले अयि कुठाविषहारिणि ॥

भवतु भारतम्

भारतं भारतं भवतु भारतम् भारतं भारतं भवतु भारतम्
शक्तिसंभृतं युक्तिसंभृतं शक्तियुक्तिसंभृतं भवतु भारतम् ।
शस्त्रधारकं शास्त्रधारकं शस्त्रशास्त्रधारकं भवतु भारतम् ॥
रीतिसंस्कृतं नीतिसंस्कृतं रीतिनीतिसंस्कृतं भवतु भारतम् ।
कर्मनैष्ठिकं धर्मनैष्ठिकं कर्मधर्मनैष्ठिकं भवतु भारतम् ॥

भुक्तिसाधकं मुक्तिसाधकं भुक्तिमुक्तिसाधकं भवतु भारतम्
देवि देहि नो बलम्

देवि, देहि नो बलम् धैर्यवीर्यसम्बलम् ।
राष्ट्रमान - वर्धनाय पुण्यकर्मकौशलम् ॥
देवि, देहि नो बलम् धैर्यवीर्यसम्बलम् ।
घण्डमुण्डनाशिनि, ब्रह्मशान्तिवर्षिणि
तेजसा ते यान्तु नाशं मा भूदुःखयामिनी ।
भातु धर्मभास्करः सत्यशौर्यभास्वरः
आर्यशक्तिपृष्ठमस्तु भारतं निरर्गलम् ॥
देवि, देहि नो बलम् धैर्यवीर्यसम्बलम् ।
साधुवृन्दपालिके विश्वधातृकालिके ।
दैत्यदर्पपापतापकालिके करालिके ॥
रक्ष हिन्दुसंस्कृतिं वर्धयार्यसंस्कृतम् ।
वेदमन्त्रतेजसास्तु भारतं सुसंस्कृतम् ॥
देवि, देहि नो बलम् धैर्यवीर्यसम्बलम् ।

नौमि पुण्यभारतम्

पंडित भूपति भूषण
नौमि धर्मपालितम् पुण्यभूमि-भारतम्

जन्मभूमिमानधातृ-नेतृवृन्दसेवितम् ॥ ध्रुवम् ॥
 त्यागभावभाषितं पुण्यधामराजितम्
 सत्यमन्त्रमन्त्रितं सभ्यतात्मजीवितम्
 दैवसम्पदन्वितं तीर्थराजराजितं
 जातिधर्मसम्प्रदायभेदभाववर्जितम् ॥१॥
 सर्वधर्मराजितं गङ्गागोदामण्डितं
 सभ्यभाववर्धितं शान्तिकान्तिशोभितं
 ज्ञानसूर्यदीपितं भातु पुण्यभारतं
 व्यास-भास-कालिदास-जयदेववन्दितम् ॥२॥

वन्दे मातरम्

पंडित भारत विहारी दाशः

संस्कृतम् ----- संस्कृतम्
 लिख लिख लिख वद वद वद कुत्र यत्र अत्र तत्र श्रूयताम् ---
 संस्कृतम् -----
 आकुमारी-हिमाचल-घोषितम्
 आर्यभाषा मातृभाषा संस्कृतम्
 जलस्थल-आकाशम् मधुरेण कम्पितम्
 वन्दे मातरम्-वन्दे संस्कृतम् -----
 संस्कृतम् -----

शिरोमणि-हिमालय-शोभितम्
सागरेण मातृपादक्षालितम्
स्वर्णप्रसूभारतम् भारतीय-ऐतिह्यम्
वन्दे भारतम् -----वन्दे संस्कृतम्
संस्कृतम् -----

संस्कृतं विजयताम्

डा० हरेकृष्ण शतपथी

संस्कृतं विजयताम् रुचिरं सुचिरं चिरं भास्वरम् ।
विश्वभारतीपदवीमारूढम् अनादिकालभाषितम् ॥
गीता-भागवत-पुराणभारत-वेदब्राह्मण-
श्रीरामचरित-काव्यकविता-शोभितम् ॥
संस्कृतं विजयताम् रुचिरं सुचिरं चिरं भास्वरम् ।
व्यास-वाल्मीकि -भास-कालिदास ।
भारवि-श्रीजयदेव-विश्वनाथ-कविराजकलाभूषितम् ॥
संस्कृतं विजयताम् रुचिरं सुचिरं चिरं भास्वरम् ।
गङ्गागोमती-गोदासरस्वती-महासुरनदीवङ्गवारिधि-
प्रवाहपावितनित्यवन्दित-पुण्य प्रदायि भारतजननी-
मस्तकमणिमण्डितम् ॥
संस्कृतं विजयताम् रुचिरं सुचिरं चिरं भास्वरम् ।

भूमिरियं बलिदानस्य

एत बालकाः दर्शयामि वस्तेजो हिन्दुस्तानस्य

तेजो भारतवर्षस्य ।

अस्य मृत्तिका शिरसा वन्द्या भूमिरियं बलिदानस्य ।

वन्दे मातरम् वन्दे मातरम् ॥

उत्तरभागे रक्षणकर्ता नगाधिराजो विख्यातः ।

दक्षिणदेशे पदक्षालको महासागरः प्रख्यातः ।

पश्यत गङ्गायमुनातीरं परं पावनं भूलोके

स्थान स्थाने यद्दिव्यत्वं नैव सुराणामपि नाके

एकमेव तत् स्थान चैतत् देवानामवतारस्य ॥ अस्य ॥

रजपूतानामेतत् स्थानं खड्गे येषाम् अभिमानः

धर्मरक्षणे युद्धे मरणं यैर्मन्यते सम्मानः ।

अत्रैवासीत् प्रतापवीरो विश्वेऽस्मिन् यो बहुमान्यः

शीलरक्षणे भस्मीभूताः अत्रासङ्ख्याः पद्मिन्यः

रजः सुपूतं दीरपदाब्जैः स्थानं चैतद् देशस्य ॥ अस्य ॥

वङ्गोऽयं यद्वरणी हरिता मनोहारिणी सर्वत्र

निजराष्ट्रार्थं सिद्धा मरणे सन्ति बालका अप्यत्र ।

रामकृष्ण - गौराङ्ग - विवेकानन्द - प्रमुखाः यत्रासन्

अरविन्दाद्याः क्रान्तिकारकाः शान्तिपूजकाः यत्रासन् ।

जन्मभूरियं 'नेताजेः' प्रख्यातस्य सुभाषस्य ॥ अस्य ॥

प्रवहतात् संस्कृतमन्दाकिनी

शतशतकोटिशरत्पर्यन्तं
प्रवहतात् संस्कृतमन्दाकिनी ॥
सिन्धुसुतुद्रीसरस्वतीनां
तटे ऋषीणां ध्यानपराणाम् ।
होमधूमपावितलोकानाम्
अत्रिभृगूणां छन्दोवाणी ॥ प्रवहतात् ॥

वाल्मीकिमुनिव्यासविरचिता
रामकृष्णयोः पावनगाथा ।
अखण्डदीपो भगवद्गीता
कर्मयोगसन्देशदायिनी ॥ प्रवहतात् ॥

इयमस्माकं धर्मभारती
राष्ट्रैक्यस्य च महती स्फूर्तिः
विना संस्कृतं नैव संस्कृतिः
इह परत्र कल्याणकारिणी ॥ प्रवहतात् ॥

पत्रालापसङ्केतः

लोकभाषा प्रचार समितिः बड
ओडिआ मठः पुरी-७५२००१ दू:-२४७६

सुन्दरसुरभाषा

शिवरञ्जनीरागः

आदितालः

मुनिवरविकसित-कविवरविलसित-

मञ्जुलमञ्जूषा, सुन्दरसुरभाषा ।

अयि मातस्तव पोषणक्षमता

मम वचनातीता, सुन्दरसुरभाषा ॥

मुनिवर

वेदव्यासवाल्मीकिमुनीनाम् ।

कालिदास-बाणादिकवीनाम् ।

पौराणिकसामान्यजनानाम्

जीवनस्य आशा, सुन्दरसुरभाषा ॥

मुनिवर

श्रुतिमुखनिनदे सकलप्रमोदे

स्मृतिहितवरदे सरसविनोदे ।

गतिमतिप्रेरककाव्यविशारदे

तव संस्कृतिरेषा, सुन्दरसुरभाषा ॥

मुनिवर

नवरसरुचिरालङ्कृतिधारा

वेदविषयवेदान्तविचारा ।

वैद्यव्योमशास्त्रादिविहारा

विजयते धरायां, सुन्दरसुरभाषा ॥

मुनिवर

श्री नारायणभट्टः

जयतु संस्कृतम् । जयतु भारतम् ॥

मृदपि च चन्दनम्

मृदपि च चन्दनमस्मिन् देशे, ग्रामो ग्रामः सिद्धवनम् ।
यत्र च बाला देवीस्वरूपा, बालाः सर्वे श्रीरामाः ॥

हरिमन्दिरमिदमखिलशरीरम्
धनशक्ती जनसेवायै ।

यत्र च क्रीडायै वनराजः

धेनुर्माता परमशिवा ॥

नित्यं प्रातः शिवगुणगानं

दीपनुतिः खलु शत्रुपरा ॥

मृदपि

भाग्यविधायि निजार्जितकर्म

यत्र श्रमः श्रियमर्जयति ।

त्यागधनानां तपोनिधीनां

गाथां गायति कविबाणी ॥

गङ्गाजलमिव नित्यनिर्मलं

ज्ञानं शंसति यतिबाणी ॥

मृदपि

यत्र हि नैव स्वदेहविमोहः

युद्धरतानां वीराणाम् ।

यत्र हि कृषकः कार्यरतः सन्

पश्यति जीवनसाफल्यम् ॥

जीवनलक्ष्यं नहि धनपदवी

यत्र च परशिवपदसेवा ॥

मृदपि

श्री जनार्दन हेग्डे

ऐक्यमन्त्रः

यं वैदिकाः मन्त्रदृशः पुराणाः

इन्द्रं यमं मातरिश्वानमाहुः ।

वेदान्तिनोऽनिर्वचनीयमेकं

यं ब्रह्मशब्देन विनिदिशन्ति ॥

शैवा यमीशं शिव इत्यवोचन्

यं वैष्णवा विष्णुरिति स्तुवन्ति ।

बुद्धस्तथार्हन्निति बौद्धजैनाः

सच्छ्रीअकालेति च सिखसन्तः ॥

शास्तेति केचित् कतिचित् कुमारः

स्वामीति मातेति पितेति भक्त्या ।

यं प्रार्थयन्ते जगदीशितारं

स एक एव प्रभुरद्वितीयः ॥

ओं शान्तिः शान्तिः शान्तिः

अद्यतनोद्घोषाः

“लोकभाषा हि संस्कृतम्” ।

“लसतु संस्कृतं चिरं गृहे गृहे च पुनरपि ।”

“मातृभूमिः भारतम् । मातृभाषा संस्कृतम्” ॥

“अमृतवाणी संस्कृतभाषा नैव क्लिष्टा न च कठिना ।”

लोकभाषा-प्रकाशनमाला

१.	व्यवहारवाक्यानि (ओड़िआ-संस्कृतम्)	रु	१-००
२.	" (हिन्दी-संस्कृतम्)	"	१-००
३.	" (बंगला-संस्कृतम्)	"	०-५०
४.	व्यावहारिकः संस्कृत-शब्दकोशः (ओड़िआ-English-संस्कृतम्)	"	१०-००
५.	" (हिन्दी-English-संस्कृतम्)	"	१०-००
६.	प्रतिपद् (संस्कृत-उपन्यासः)	"	५-००
७.	शीतलतृष्णा (")	"	६-००
८.	लोकभाषा हि संस्कृतम्	"	२-००
९.	व्यक्तिविवेकः (ओड़िआ-अनुवादः)	"	१५-००
१०.	स्मरणिका (संस्कृतसम्मिलनम्)	"	५-००
११.	" (किशोरीमोहनद्विवेदी)	"	६-००
१२.	सुश्रीः (मासिकी पत्रिका) वार्षिक शुल्कम्	"	१२-००
१३.	लोकप्रज्ञा (वार्षिकगवेषणापत्रिका)	"	५०-००
१४.	संस्कृतमन्दाकिनी (षाण्मासिकीपत्रिका)	"	६-००
१५.	सुदामचरितम् (काव्यम्)	"	१०-००
१६.	अलका (कवितासंग्रहः)	"	१०-००
१७.	प्रीतिनिर्झरिणी (उपन्यासः)	"	५-००
१८.	मधुरं संस्कृतम् (ओड़िआलिपिः)	"	१-००

पुस्तकप्राप्तिनिमित्तम् अग्रिमधनं प्रेषणीयम्

लो.भा प्र.समितिः, दिल्लीकेन्द्रम्
वी-७/११३, सफदरजंग एन्क्लेव
नवदिल्ली-११००२६
दूरभाषः ६०५१२६

प्रकाशनसंयोजकः
लोकभाषाप्रचारसमितिः
वड-ओड़िआ-मठः
पुरी-७५२००१

मुद्रकः मल्होत्रा इन्टरप्राइजिज, नई दिल्ली

दूरभाषः ५४१२२८३